HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

יכול אפילו מעולה בדמים ת״ל רק שמואל אייתי ליה אריסיה תמרי אכיל טעים בהו טעמא דחמרא א״ל מאי האי א״ל ביני גופני קיימי אמר [א]מכחשי בחמרא כולי האי למחר אייתי לי מקורייהו: רב חסדא חזא תאלי בי גופני אמר ליה לאריסיה עקרינהו גופני קני דקלי דקלי לא קני גופני:

מתני׳ [ב]אע״פ שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר [1]ועתה השב אשת וגו׳ ומנין [ג]שאם לא מחל לו שהוא אכזרי שנאמר [2]ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך וגו׳ [ד]האומר סמא את עיני קטע את ידי שבר את רגלי חייב [ה]ע״מ לפטור חייב (א)[ו]קרע את כסותי שבר את כדי חייב (ב)[ז]ע״מ לפטור פטור [ח]עשה כן לאיש פלוני על מנת לפטור חייב בין בגופו בין בממונו: **גמ׳** ת״ר כל אלו שאמרו דמי בושתו אבל צערו אפי׳ הביא כל אילי נביות שבעולם אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר [1]השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך (ג)דאשת נביא בעי אהדורי אשת אחר לא בעי אהדורי אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר׳ יונתן השב אשת האיש מכל מקום ודקא אמרת [3]הגוי גם צדיק תהרוג הלא הוא אמר לי אחותי היא והיא גם היא אמרה אחי הוא נביא הוא וכבר לימד אכסנאי שבא לעיר על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו או על עסקי אשתו שואלין אותו אשתך היא אחותך היא מכאן לבן נח [ט]שנהרג שהיה לו ללמוד ולא למד: [4]כי עצר עצר ה׳ אמר ר׳ אלעזר שתי עצירות הללו למה אחת באיש שכבת זרע שתים באשה שכבת זרע ולידה במתניתא תנא שתים באיש שכבת זרע וקטנים שלשה באשה שכבת זרע וקטנים ולידה רבינא אמר שלש באיש שכבת זרע וקטנים ופי טבעת ארבעה באשה שכבת זרע ולידה וקטנים ופי טבעת: [4]בעד כל רחם אמרי דבי ר׳ ינאי אפילו תרנגולת של בית אבימלך לא הטילה ביצתה א״ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמור רבנן כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה א״ל דכתיב [5]וה׳ שב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו אמר ליה את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא [2]ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו [וגו׳] וכתיב [6]וה׳ פקד את שרה כאשר אמר וגו׳ כאשר אמר אברהם [7]אל אבימלך אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי בהדי הוצא לקי כרבא א״ל דכתיב [7]למה תריבו אלי כלכם פשעתם בי נאם ה׳ אמר ליה את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא [8]עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורותי אמר ליה רבא לרבה בר מרי כתיב [9]ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים מאן נינהו חמשה א״ל הכי א״ר יוחנן אותן שהוכפלו בשמות יהודה נמי איכפולי מיכפל אמר ליה למילתיה הוא דאיכפל (ה)דאמר ר׳ שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב [10]יחי ראובן ואל ימות ויהי מתיו מספר וזאת ליהודה כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון עד שבא משה ובקש רחמים אמר לפניו רבונו של עולם מי גרם לראובן שיודה יהודה (א) מיד שמע ה׳ קול יהודה על איבריה לשפא לא הוו קא מסקי למתיבתא דרקיעא [11]ואל עמו תביאנו לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן ולמשקל ומיטרח בהדי רבנן [11]ידיו רב לו לא הוה סליק ליה שמעתתא אליבא דהלכתא [11]ועזר מצריו תהיה אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא [י]דאמרי אינשי בתר עניא אזלא עניותא אמר ליה דתנן (ז)[י]עשירים מביאין בכורים בקלתות של זהב ושל כסף ועניים בסלי נצרים של ערבה קלופה והסלים והבכורים נותנים לכהנים אמר ליה את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא

וטמא

יכול אפי׳ מעולה בדמים. לקורה יותר מפירות יהא סרק קודם לו: **ת״ל רק.** מיעט הקדמה: **מקורייהו.** מקור שלהן ועיקרן (ב). ל״א הבא לי קור שהוא רך לאכול וגדל סביב שרשיו כלומר כלה עיקרם מפני שמפסיד ונאכל את הקור: **גופני קני דיקלי.** מדמי היין יכולין אנו לקנות קרקעות ואילו דקלי לא קני גופני אין שבחן עולה אלא לדבר מועט: **מתני׳ אע״פ שהוא נותן לו כו׳.** סתמא היא ולא ר׳ עקיבא קאמר לה: **על מנת לפטור.** בגמ׳ [לג.] מפרש לה: **גמ׳ כל אלו שאמרו.** סלע מנה ומאתים וד׳ מאות דמי בושת הן: **אבל צער.** שדואג על בושתו אינו נמחל לו: **שהיה לו ללמוד.** דרך ארץ ולא למד מדקאמר ליה רחמנא נביא הוא דמשמע אין ממש בדבריך וראוי אתה ליהרג: **שכבת זרע.** שמעי אשה לא יכולה לפלוט: **פי טבעת.** נקב הגדולים לפנות: **פקד.** מדלא כתיב ויפקוד את שרה וכתיב פקד משמע פקד כבר תחילה לאבימלך: **בהדי הוצא לקי כרבא.** קוץ הגדל אצל הכרוב כשבא לעקרו פעמים שנעקר הכרוב עמו ונמצא לוקה בשבילו. כלומר שכיני רשע לוקין עמו: **כולכם פשעתם.** אף הנביא במשמע: **עד אנה מאנתם.** ומשה ואהרן בכלל: **אותם שהוכפלו שמותם.** בברכת משה(ח) דן זבולון גד ואשר ונפתלי הודיעך הכתוב שחלשים שבכולן היו וצריכין חיזוק לפיכך כפל את שמם לחזקם(ט) ואותן הביא יוסף לפני פרעה כדי שלא יברור אותם להיות ראשי גייסות ולהטריחם: כל השבטים יצאו עצמותיהם ממצרים ונקברו בארץ ישראל שנאמר והעליתם את עצמותי מזה אתכם (שמות יג) משמע שאף עצמותם העלו ולא נכתב יוסף אלא להודיעך שבחו של משה שכל ישראל נתעסקו בביזה והוא עסק במצוה: **מגולגלין בארון.** לא היה שלדו קיימת ומחוברת מפני נידוי דקאמר ליה ליעקב אם לא (י) הביאתיו אליך וחטאתי לך כל הימים (בראשית מג) ואע״פ שנתקיים התנאי נפקא לן במסכת מכות (דף יא:) (כ)קללת חכם אפי׳ על תנאי היא באה: **מי גרם לראובן כו׳.** מדרש אגדה הוא בתנחומא(ל) מכיון שהודה יהודה ואמר צדקה ממני(מ) עמד ראובן ואמר אני בלבלתי יצועי אבי: **לשפא.** נכנס כל עצם ונתחבר למקומו שסף מסס. לשפא אשלוייי״ה שדונ״א בלע״ז כמו שף מדוכתיה (חולין דף מג:): **אליבא דהלכתא.** לא הוה מסתייעא מילתא למימר מילתא דתהוי הלכתא כוותיה: **לא הוה סלקא ליה.** כלומר לא היה עולה בידו למימר שמעתתא אליבא דהלכתא: **הסלין והבכורין נותנין לכהן.** והעשירים לא היו נותנין קלתותיהן לכהן: **נצרים.** שבטים:

וטמא

למחר אייתי לי מקורייהו. משמע דגופני עדיפי מדיקלי ותימה דבהאשה שנפלו לה נכסים (כתובות עט. ושם ד״ה אילני) אמר גבי נפלו לה כספים ילקח בהן קרקע דיקלי ואילני דקלי אילני וגופני אילני אלמא גופני גריעי אפילו מאילני דגריעי מדיקלי וי״ל דבגפנים כשאדם טורח לזמר ולתקן הכרם יש בהן ריוח גדול אבל בנכסי אשתו אם היה קונה גפנים מתוך שצריכים הוצאה מרובה לא היה הבעל חושש להוציא על נכסי׳ והיו הולכין לאיבוד לפיכך טוב לקנות דקלים שאין צריכין יציאה וממילא אתי בהו שבחא וטוב הוא לשניהם ועוד מפרש ר״ת בהמוכר את הספינה (ב״ב פב. ושם ד״ה מתקיף) דפירי דדיקלא מתקיימין טפי מאילני וגופני ובנכסי מלוג של אשה בעינן דבר המתקיים יותר: **כאשר** אמר אברהם אל אבימלך. לאו בהריון משתעי שהרי המלאכים בישרו את שרה מפסח שלפניו אלא ילדה בריוח כמו שהתפלל על אבימלך: **אלו** הנכפלין בשמות. בבראשית רבה יש איפכא שהנכפלים גבורים היו כמו יהודה שנכפל: **מי** גרם לראובן שהודה יהודה. אע״ג דאמר במדרש וישב ראובן אל הבור מלמד ששב משקו ומתעניתו שבלבל יצועי אביו וזה היה קודם למעשה תמר מכל מקום לא הודה ברבים עד אחר שהודה יהודה:

שיתין

מסורת הש״ס

א) לעיל כז., ב) [עי׳ תוס׳ גיטין פד: ד״ה ותיפוק כתובות נו. ד״ה הרי], ג) מכות ט:, ד) כ״א על, ה) מכות יא: סוטה ז: [ע״ש], ו) ב״ב קעד: [חולין קה:] ערכין כג., ז) בכורים פ״ג מ״ח, ח) [דברים לג], ט) בס״א נוסף: שלא ישלוט בהן עין הרע, י) [נ״ל הביאתיו], כ) [נידוי על תנאי צריך הפרה כצ״ל], ל) [בובר וישב יז], מ) [בראשית לח],

תורה אור השלם

1. וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וֶחְיֵה וְאִם אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל אֲשֶׁר לָךְ: בראשית כ ז
2. וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאַמְהֹתָיו וַיֵּלֵדוּ: בראשית כ יז
3. וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי הֲגוֹי גַּם צַדִּיק תַּהֲרֹג: הֲלֹא הוּא אָמַר לִי אֲחֹתִי הִוא וְהִיא גַם הוּא אָמְרָה אָחִי הוּא בְּתָם לְבָבִי וּבְנִקְיֹן כַּפַּי עָשִׂיתִי זֹאת: בראשית כ ד-ה
4. כִּי עָצֹר עָצַר יְיָ בְּעַד כָּל רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם: בראשית כ יח
5. וַייָ שָׁב אֶת שְׁבוּת אִיּוֹב בְּהִתְפַּלְלוֹ בְּעַד רֵעֵהוּ וַיֹּסֶף יְיָ אֶת כָּל אֲשֶׁר לְאִיּוֹב לְמִשְׁנֶה: איוב מב י
6. וַייָ פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר וַיַּעַשׂ יְיָ לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר: בראשית כא א
7. לָמָּה תָרִיבוּ אֵלָי כֻּלְּכֶם פְּשַׁעְתֶּם בִּי נְאֻם יְיָ: ירמיהו ב כט
8. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתָי: שמות טז כח
9. וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצִּגֵם לִפְנֵי פַרְעֹה: בראשית מז ב
10. יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת וִיהִי מְתָיו מִסְפָּר: דברים לג ו
11. וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר שְׁמַע יְיָ קוֹל יְהוּדָה וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ יָדָיו רָב לוֹ וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה: דברים לג ז

עין משפט נר מצוה

קד א מיי׳ פ״ו מהל׳ מלכים הלכה ח סמג לאוין רכט:

קה ב מיי׳ פ״ה מהל׳ חובל ומזיק הל׳ ט ופ״ב מהל׳ תשובה הל׳ ט סמג עשין ע טוש״ע ח״מ סי׳ תכב סעיף א:

קו ג מיי׳ שם הלכה י ופ״ו מהלכות דעות הלכה ו ופ״ב מהלכות תשובה הלכה י טוש״ע שם וטוש״ע א״ח סי׳ תרו סעיף א בהג״ה:

קז ד ה מיי׳ פ״ה מהל׳ חובל ומזיק הלכה יא סמג עשין ע טוש״ע ח״מ סי׳ תכא סעיף יב:

קח ו ז מיי׳ שם סמג שם טוש״ע ח״מ סי׳ שפ סעיף א:

קט ח מיי׳ שם הלכה יג טוש״ע שם סעיף ב:

קי ט מיי׳ פ״י מהלכות מלכים הל׳ א סמג לאוין רלב רלג:

קיא י מיי׳ פ״ג מהל׳ בכורים הל׳ ח סמג עשין קלט:

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ לראובן שיודה יהודה שמע כצ״ל ותיבת מיד נמחק: (ב) רש״י ד״ה מקורייהו מקור שלהן ועיקרן כלומר כלה עיקרם מפני שמפסיד ל״א הבא לי וכו׳ שרשיו ונאכל את הקור כצ״ל:

לעזי רש״י

אשלוייי״ה שדונ״א [אישלוישידור״א]. מקום הנקע, פרק.

רבינו חננאל

יכול אפילו אילן סרק מעולה בדמים מאילן מאכל תכרות אילן סרק ותניח אילן מאכל, תלמ׳ לומ׳ רק. וקימא לן אכין ורקין מיעוטין, שמע מינה מותר להניח אילן סרק אם הוא מעולה בדמים ולכרות בבניין המצר אילן מאכל. ושמואל ורב חסדא קצצו אילנות משום דמכחשי אילנות טובים מהן. וכולן דרך אחת, לא אסרה אלא במקום דליכא פסידא אבל היכא דאיכא פסידא שרי. (אף על פי) שנתן לו כל ממון שבעולם, אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו כול׳. **ת״ר כל אלה שאמרו דמי בשת**, אבל צערו כלומ׳ צער נפשו אינו נמחל לו וכול׳. **פיר׳**, שבא מלאך להרוג אבימלך מפני שלא שאלו לאברהם על עיסקי אכילה ושתייה אלא על עיסקי אשתו. מיכן אמרו בן נוח נהרג שהיה לו ללמד ממעשה אבימלך ולא למד. **פיר׳**, שלוש עצירות באיש שכבת זרע כמשמעו, קטנים השתנת מי רגלים ופי טבעת מקום הוצאת הרעי, מוסף באשה פתיחת הרחם בעת הלידה. כת׳ אשה כי תזריע וילדה זכר אם אשה מזרעת תחלה. **כל אלו השמועות** שאמ׳ ליה רבא לרבה בר מארי דברי הגדה הן, ופשוטין הן.

מוסף רש״י

קרע את כסותי שבר את כדי חייב. דהכי קאמר ליה אם תרצה קרע ושלם, אבל פירש לו על מנת, פטור (לעיל כז.). **בהדי הוצא לקי כרבא.** משל הדיוט הוא, על ידי הרשעים מתגנין הכשרין (שמות טז כח). **כלכם פשעתם בי.** אף הצדיקים במשמע (ירמיה ב כט). **אותן שהוכפלו בשמות.** שאותן שכפל משה שמותן הם החלשים ואותן הביא לפני פרעה, ויהודה שהוכפל שמו לא הוכפל משום חלשות אלא טעם יש בדבר (בראשית מז ב, עי״ש שכ״ה בספרי, ושבב״ר פירשו אותן שלא כפל שמותן). **מאי דכתיב יחי ראובן כו׳ וזאת ליהודה.** אין לך בברכת כל השבטים מתחלת וזאת חוץ מזו (סוטה ז:) מה ראה לסמוך יהודה לראובן ומה ראה להתחיל בברכת יהודה בלשון וזאת ליהודה, אלא לפי שהיו עצמות כל השבטים שלדן קיים ושל יהודה מגולגלין, אמר לשון זה יחי ראובן, כלומר ראובן שלדו קיימת כאילו הוא חי וזאת תהיה ליהודה שהם מגולגלין (מכות יא:). **עצמותיו של יהודה מגולגלין.** עצמות כל השבטים העלו ממצרים, והוא שאמר יוסף והעליתם את עצמותי מזה אתכם, עם עצמותיכם, והיו עצמות כל השבטים שלדן קיימת ויהודה איבריו מתפרקין ומתגלגלין בארונו, מפני שנידה את עצמו בערבונו של בנימין וחטאתי לך כל הימים, אפילו לעולם הבא, ומהכא נפקא לן נדוי של חכם אפילו על תנאי הוא בא (סוטה ז:). **מי גרם לראובן שיודה.** במעשה יצועי אביו, יהודה. שהודה במעשה תמר, וכן היה מסורת בידיהם, ומדרש אגדה דר׳ תנחומא כשאמר יהודה צדקה ממני עמד ראובן ואמר בלבלתי יצועי אבי, ועכשיו יחי ראובן, שלדו קיימת כאילו הוא חי, וזאת ליהודה שהוא מתגלגל (שם). **לשפא.** למקום שנתקו מסס, כמו דשף מדוכתיה (שם) נכנסו עצמותיו למקום חיבורם שנשפו משם (מכות יא:). **למתיבתא דרקיעא.** לישא וליתן עם שאר החכמים (סוטה ז:). **ולמשקל ולמיטרח.** לישא וליתן (שם). **ידיו רב לו.** יהא לו נלחון לריב ריבו, והאי דכתיב ידיו לשון מלחמה הוא מלחמתה של תורה (שם) יהי בו כח לריב ריבו לעצמו נגד חביריו (מכות יא:). **אליבא דהילכתא.** לא היה זוכה לומר דבר המתקבל (סוטה ז:).